

Splijten of feiten

Ik nam deel aan een cursus over een beroemde Duitse schrijver wiens werk (mede) werd geïnspireerd door zijn ervaringen met nazi-Duitsland. Tijdens een van de colleges stelde iemand uit het publiek een vraag. 'Heeft hij [de schrijver] Martin Heidegger ontmoet, Heidegger de nazi?' De docent zei dat hij dat niet wist, maar, zo beaamde hij, Heidegger was een nazi. Ik kon niet nalaten te zeggen dat over dit onderwerp de meningen zijn verdeeld en opperde het werk van Dirk De Schutter. Een felle reactie van de vragensteller volgde: 'Néé, hij was een názi.' Met een toon alsof hiermee de kous af was. In de pauze ging ik naar hem toe om de achtergrond van mijn opmerking toe te lichten en mijn bron te delen, mocht hij geïnteresseerd zijn in deze kwestie. Een bron waarin het feit van Heideggers NSDAP-lidmaatschap niet ter discussie staat. Die bron betreft de Belgische filosoof, hoogleraar en Heidegger-kenner Dirk De Schutter, die zich heeft verdiept in de rol van Heidegger in het Derde Rijk (De Schutter & Arendt, 2015). Ja, hij werd in 1933 lid van de NSDAP en bleef dat tot aan het einde van de oorlog. Een verschrikkelijke fout, betoogt De Schutter. Maar is daarmee zijn werk als filosoof besmet en verwerpelijk? Nee, zegt De Schutter, en hij ergert zich eraan dat mensen alleen nog maar weten dat Heidegger een nazi was en daarmee zijn hele oeuvre

afwijzen. Bovendien was hij dan wel partijlid, maar hij was geen názi. Op basis van een nauwe bestudering van Heideggers gepubliceerde werk, zijn ongepubliceerd werk (waaronder collegedictaten) en dagboeken, komt De Schutter tot een overtuigende conclusie: de filosofie van Heidegger kent geen nationaalsocialistische of antisemitische inhoud. Ook het verwijt dat Heidegger zich nooit zou hebben uitgelaten over zijn partijlidmaatschap ontkracht hij, door te citeren uit brieven van Heidegger aan zijn vriend Karl Jaspers waarin hij schreef over de gruwelijkheden van de vernietigingskampen en 'de schaamte hier ooit op directe en indirecte manier aan meegewerkt te hebben' (De Schutter & Arendt, 2015, p. 35).

Terug naar het incident. De vragensteller had geen belangstelling voor mijn bron en verwees naar een auteur die zijn stelling ondersteunt. Zijn achterbuurman begon zich ermee te bemoeien. 'Er zijn andere perspectieven!' riep hij verontwaardigd. Ik: 'Inderdaad, daar wees ik op.' Buurman, nu nijdig: 'Jij moet die maar eens gaan lezen!' Waarop ik antwoordde met: 'Ik heb niet eens een stelling ingenomen, maar alleen gezegd dat de meningen verdeeld zijn.' Ik liep terug naar mijn stoel en hoorde de twee mannen tegen elkaar zeggen: 'Tja, de meningen over Hitler zijn ook verdeeld.' Ik was boos, voelde

me afgewezen, maar ook beschaamd. Dus alleen al zéppen dat er een diversiteit aan meningen bestaat, is voldoende om buitengesloten te worden. Vanuit een moreel superieure houding van de ander, werd ik de onverdraagzame.

Het willen begrijpen lokt frustratie en afkeur uit als de conclusie al vaststaat, denk aan de reactie op het boek van Hannah Arendt over het Eichmann-proces (1963), waarin zij de term 'de banaliteit van het kwaad' introduceerde. Alsof de poging tot *Verstehen* identiek is met vergoelijken. Zelf word ik met enige regelmaat bevraagd over mijn belangstelling voor een bepaalde architect die ook NSB'er was. 'Dat je dáár je tijd aan besteedt, neem dan een architect die niet fout was.'

Nederland is nog altijd in de ban van goed en fout. De ontvangst van het boek *Grijs verleden* van Chris van der Heijden uit 2001 staat op mijn netvlies, waarin hij betoogt dat de meeste Nederlanders 'grijs' waren (dus niet zwart of wit), en dat ze simpelweg de oorlog trachtten te overleven. Op zich geen wereldschokkende conclusie, maar Nederland stond op z'n kop. Mensen houden immers graag vast aan het idee dat ze zelf helemaal goed zijn en de ander helemaal fout. 'Enne', zo werd maar weer eens van stal gehaald, 'zijn vader was NSB'er', alsof dat ertoe deed. En ik herinner me een recente bijeenkomst, waar een lerares sprak over hoe zij haar leerlingen bewust probeert te maken van de oorzaken en gevolgen van uitsluiting en vervolging. Een oude heer, nog geboren in de oorlog, stond op en zei: 'Ik moet u onderbreken en protest aantekenen. Ik ben Joods en mijn familie is uitgemoord. Dit kan christenkinderen niet overkomen.' De Tweede Wereldoorlog en de Holocaust

werken bijna een eeuw later nog altijd door in het heden. Erover praten blijft gevoelig. Meninge en oordelen liggen reeds klaar.

Dit zwart-wit denken is een mooi voorbeeld van wat in de Kleiniaanse terminologie 'splitting' heet, waarbij objecten ofwel goed ofwel slecht zijn, in haar begrippenkader de schizoïde-paranoïde positie genoemd (Bott Spillius et al., 2011). Iemands groeps-lidmaatschap speelt hierbij een belangrijke rol: de eigen groep wordt niet alleen positiever ervaren dan de andere (vergelijking)

Soms is het een kwestie van elkaar niet willen begrijpen en een maximaal verschil creëren

groep; er is sprake van negatieve stereotypering van de ander alsmede selectief luisteren, zodat de stereotypen niet gecorrigeerd kunnen worden (Sherif, 1966). Sterker nog, soms is het een kwestie van elkaar niet willen begrijpen en een maximaal verschil, ook in waarneming en waardering, creëren (Tajfel & Turner, 1979). Selffulfilling prophecy's liggen op de loer. Daar waar goed en slecht kunnen worden geïntegreerd en ambivalentie verdragen, is er sprake van een 'depressieve positie' (Bott Spillius et al., 2011).

In tijden van conflict en polarisatie, zoals het grimmige heden, worden 'splitting' tendensen versterkt, temeer omdat leiders expliciet vragen om loyaliteit en gehoorzaamheid. 'If you are not with us, you are against us.' Het debiteren van zekerheden (bijvoor-

beeld 'de internationale rechtsorde bestaat niet meer') en tunneldenken (opties uitsluiten op basis van die 'zekerheden'), wordt aan de kaak gesteld door hoogleraar internationale politiek en Midden-Oosten-kenner

uit Brussel Koert Debeuf (2026). Aan ons de vraag: hoe onze blik openhouden, durven *Verstehen* en ambivalentie verdragen? En, niet onbelangrijk, responderen in plaats van reageren (Eger, 2020)? ■

Door **Sandra Schruijer**, hoogleraar Organisatiewetenschap aan de Utrecht University School of Governance en directeur van Professional Development International.

Refereren aan:

.....
Schruijer, S. (2026). Splitsen of feiten. *Groepen. Tijdschrift voor groepsdynamica & groepspsychotherapie*, 21(2), p. 31-33.
.....

Literatuur

.....
Arendt, H. (1963). *Eichmann in Jerusalem: A report on the banality of evil*. New York: Viking Press.

Bott Spillius, E., Milton, J., Garvey, P., Couve, C. & Steiner, D. (2011). *The New dictionary of Kleinian thought*. Londen: Routledge.

Debeuf, K. (2026). *Hoe een nieuwe wereldoorlog voorkomen: 5 inzichten om het tij te keren*. Amsterdam: De Bezige Bij.

De Schutter, D. & Arendt, H. (2015). *Martin Heidegger - een apologie*. Utrecht: Uitgeverij Klement.

Eger, E. (2020). *The gift - 12 lessons to save your life*. Londen: Ebury Publishing.

Heijden, C. van der (2001). *Grijs verleden: Nederland en de Tweede Wereldoorlog*. Amsterdam: Contact.

Sherif, M. (1966). *In common predicament: Social psychology of intergroup conflict and cooperation*. Boston: Houghton Mifflin.

Tajfel, H. & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (p. 7-24). Monterey: Brooks/Cole.
.....